

**D**e jaarwisseling was zonder incidenten verlopen in het sprookjesbos.

Vijftienduizend gasten hadden in de Efteling om twaalf uur het ene glas champagne geheven en de ene oliebol genoten waarop hun polsbandje recht gaf. De kleur van dat bandje, rood of grijs, had aangegeven op welke van de twee locaties ze het vuurwerk konden bijwonen. Ik stelde me voor hoe ze eerst met elkaar op het nieuwe jaar hadden geproost. Familieleden, broers en zusters, vaders, moeders, slaperige kinderen, misschien de leden van een kegelclub. Toen met wie er toevallig naast hen stond. Onbekenden. Landgenoten. Allemaal met dat ene glas.

Om één uur was het feest ten einde. De lichten gingen uit. De meeste gasten gingen naar huis, an-

dere bleven slapen in een van de hotelkamers of in de villa die ze gehuurd hadden voor deze nacht. Waarvan hadden ze daarna gedroomd? Er was zoveel om bang voor te zijn, zoveel om boos van te worden. De vluchtelingen, klimaatverandering, terreur, Trump en Poetin, Rutte en Wilders, banen en banen, de toekomst kortom, en die zag er niet best uit, alles zou nog veel erger worden in 2017, daarover leek iedereen het roerend eens.

Maar nu was het 1 januari en werd het eerst in alle rust en langzaam licht. Er hing een dichte mist boven Nederland, hier en daar nog vermengd met fijnstof van de autobranden en van het vuurwerk dat rond middernacht traditiegetrouw naar politie en brandweer was gegooid.

In de Efteling steeg de mist ook nog op uit putten in de grond tussen de bomen en bij het spookkasteel. Dat was bedoeld om een dromerige sfeer te scheppen. Maar het effect was dat je zelfs aan het weer begon te twijfelen. Waren de nevelslierten nou echt of werden we bij de neus genomen? Hoe hield je mist en nepmist uit elkaar?

Om halfelf mochten de gasten uit de bungalows en de hotelkamers het sprookjespark weer in. Een halfuur later ook bezoekers die de nacht gewoon thuis hadden doorgebracht. Er zouden er deze ijskoude nieuwjaarsdag tienduizend komen. Meer vol-

wassenen dan kinderen, dat was normaal. Tijdens de schoolvakanties lijkt het soms anders, maar gemiddeld genomen is zestig procent van de Eftelingbezoekers boven de achttien jaar.

Ze reden in een stoomtrein van Holland naar een station uit het koloniale verleden, ze schaatsten in het ijspaleis en lieten zich omhoogtillen tot boven het park in een zwevende Thaise pagode. Vrouwen met kopvodden op hun hoofd bezochten een oosters dorp met een bazaar en een minaret. Kinderen konden voor bankier oefenen en hun eigen fantasiegeld ontwerpen bij de kluis van de Rabobank op het Dwarrelplein.

Er werd gezongen en gedanst bij grote vuurkorven, terwijl de kookpotten vol witte mensen rondjes draaiden rond de zwarte chef-kok Monsieur Cannibale.

Een groep asielzoekers, of statushouders – je wist het niet en aan hun uiterlijk kon je het niet zien – maakte vrolijke selfies bij een Langlaufbaan die tussen windmolens en boerderijen was aangelegd. Misschien zagen ze wel voor het eerst sneeuw en dat zou vast goed zijn voor hun inburgering, ook al was de sneeuw dan nep.

Er was veel te veel te zien en te beleven voor één dag. Het miste nog steeds toen ik tegen het eind van de middag terugreed naar de grachtengordel, vol met indrukken, tot op het bot verkleumd en

zonder zelfs maar een souvenir uit de winkel met *Eftelingen* mee te hebben genomen. Ik was moe, het werd alweer donker en toen begon het ook nog te regenen. Gelukkig maar dat de sneeuw in het park niet echt was, zodat het karakter van de Hollandse winter niet door de regen kon worden aangetast.

**M**et mijn bezoek had ik me intussen toch maar mooi uit een minderheid bevrijd. De minderheid die bestaat uit de 6 procent van alle Nederlanders die nog nooit de Efteling heeft bezocht.

Meer dan 4,5 miljoen bezoekers per jaar trok het park nu. De gemiddelde Nederlander, dat niet-bestaande maar wel kwantificeerbare wezen, bezocht zeven keer in zijn leven de Efteling. Maar veel mensen deden het ieder jaar, vooral als ze wat ouder waren.

Toch zag de leiding van de onderneming nog potentieel voor uitbreiding, naar op z'n minst 5 miljoen. Er werd gewerkt aan een nieuw landschap vol boomhutten en andere avontuurlijke logeerplekken dat Loonsche Land heet, waardoor de totale oppervlakte 78 hectare ging beslaan, en aan een nieuwe centrale attractie: een koninklijk paleis op ambach-

telijke rotspartijen en vol sprookjesachtige alternatieve realiteit.

‘Symbolica’ was dat laatste project genoemd en het zou in 2017 opengaan om de vijftenzestigste verjaardag van de Efteling luister bij te zetten.


*Symbolica*. Alsof de bedenkers doorhadden dat hun verzameling decors en figuren een verhaal vertelde dat de Nederlanders niet alleen maar afleidde van hun dagelijkse besognes, maar ze er ook iets over duidelijk kon maken. Misschien dat het nieuwe paleis van een sprookjeskoning die Pardulfus heette de samenleving wel een spiegel voorhield. Of iets verhelderde, er een commentaar op leverde en invloed op had. Want daartoe dienen symbolen.

Ik was niet voor niets met mijn onuitgeslagen hoofd naar Kaatsheuvel gereden. Er kwamen verkiezingen aan in het nieuwe jaar. Die zouden dit keer gaan over identiteit, over onze cultuur, over de Nederlandse normen en waarden. Dat was het belangrijkste thema, daar waren de meeste politici en commentatoren het wel over eens.

En als er iets echt Nederlands was, dan toch zeker dit park met zijn verwarrende mengeling van verworpen en vreemde elementen, een op het eerste gezicht ongerijmd verhaal dat kennelijk toch in de smaak viel bij iedereen.

Er zijn meer grote attractieparken in Europa. Maar de Efteling hoort bij de vijf grootste en geen

enkel ander park bereikt ook maar bij benadering een zo groot percentage van de eigen bevolking en speelt dus zo'n prominente rol in de collectieve verbeelding. Geen enkel park legt zoveel nadruk op het vertellen van sprookjes. Ik was benieuwd of de Efteling ook daarmee iets over Nederland te zeggen had.

eert Wilders ging de verkiezingen winnen. Dat voorspelden de opiniepeilers, de wichelaars van stemmingen en meningen, die lang niet altijd gelijk kregen overigens.

En de Efteling was het favoriete uitje van de voorman van de pvv. Dat stond vast.

Hij ging erheen om zich te ontspannen. Met zijn hele fractie uit de Tweede Kamer. Met zijn echtgenote of alleen. Vooral om een rit in de Droomvlucht te maken. Dan nam hij plaats in een karretje dat hem over spoorrails dwars door een schemerige wereld voerde van zwevende sprookjeskastelen, klaterende beekjes, trollen en elfjes.

Zijn blik veranderde tijdens zo'n rit. Hij leek dan wel 'een autistisch joch, met glazen ogen,' zei toenmalig fractiegenoot Wim Kortenoeven, die daar overigens alle begrip voor had, omdat Wilders al

jaren door organisaties van extreme moslims wordt bedreigd. ‘Hij heeft ook een abonnement op de *Donald Duck*. De wereld daar buiten is wel een heel boosaardige wereld geworden.’

De rit in de Droomvlucht maakte hij soms wel tien keer achter elkaar. Dat vertelde hij zelf op televisie, in het *Jeugdjournaal*. In de karretjes voor en achter hem hobbelden zijn bewakers dan keer op keer met hem mee, spiedend of tussen de elfjes zich niet toch een terrorist had verscholen.

Maar zijn geliefde bestemming had voor diezelfde politicus ook een heel andere betekenis. ‘Het leek wel of ik in de Efteling was,’ zei hij na het beluisteren van de Troonrede van 2016, dit keer in het tv-journaal voor volwassenen. De regering vertelde een ‘sprookjesverhaal’ aan de volksvertegenwoordiging, die hij overigens beschouwde als een ‘nepparlement’ omdat ze de crisis ontkende en de wensen van het volk negeerde.

Wilders maakte op dat moment al zesentwintig jaar deel uit van die schijnvertoning, eerst als fractiemedewerker en daarna als lid van de Tweede Kamer. Ook hier liepen fantasie en werkelijkheid dus kennelijk behoorlijk door elkaar. De Efteling stond tegelijkertijd voor het mooiste en voor het slechtste wat Nederland te bieden had. Het was een dubbelzinnig fenomeen.